

5. Activitats per a tots o per a cadascú?

Cubà o cubata?

A l'hora d'organitzar una de les activitats per al seu grup, uns monitors i monitores proposen fer una festa ambientada en el món cubà. L'ambientació va ser molt encertada i els nens i nenes van poder fer balls cubans...

Al final de l'activitat, quan ja estaven recollint, un nen va preguntar si allà a Cuba es parlava anglès, si la gent era de color negre, on era Cuba i si era aquí a prop, què era un *cubata*...

Quan els monitors i monitores van fer l'avaluació es van adonar que havien tractat l'activitat d'una manera molt superficial: no havien dit res del país, dels seus costums, de la seva gent, de la situació geogràfica, de com viuen ara mateix, etcètera.

Van considerar que si feien més activitats d'aquesta mena explicarien la realitat del país escollit o tractarien la qüestió d'alguna altra manera.

- *Ens sorprenen les preguntes del nen?*
- *Tenim experiència de situacions similars?*
- *Hem participat o hem preparat tallers d'henna, de trenes africanes, de percussió...? Com valorem aquestes activitats?*
- *I les festes o sopars multiculturals? Penseu que assolixen els objectius que es proposen? Es poden millorar?*

La interculturalitat no són ells, som tots!

En el cas d'activitats extraordinàries o festes, intentem que totes les famílies hi participin d'una manera activa i els demanem ajut per a coses puntuals: fer una xocolatada, pujar a la carrossa de carnaval, cosir alguna disfressa... Amb les famílies d'origen immigrat fem el mateix que amb les altres, tot i que destinem més temps a explicar les activitats, perquè en moltes ocasions no saben per què es fa la festa o activitat. Aquest acostuma a ser un moment d'intercanvi en el qual les famílies expliquen festes o tradicions dels seus països d'origen; intentem que aquestes converses es tinguin d'una forma informal, no en reunions preparades.

Pensem que la participació activa de les famílies és molt important, tant per als adults com per als infants. En moltes ocasions hem introduït coneixements de les famílies a les nostres activitats: tallers de cuina d'arreu del món, sopars interculturals amb els joves, exposicions de països... Tot i això, pensem que els infants es troben més reafirmats quan veuen la seva mare repartint caramels en una rua, o tocant un tabal en una actuació de diables.

- *Com cal potenciar l'intercanvi real —posar en comú tradicions, experiències, afeccions...— des de la diversitat de persones que es poden reunir al voltant de la nostra entitat?*
- *Com donar contingut d'intercanvi a les activitats i no caure en un mer exotisme?*
- *Què faríeu per implicar els pares en les activitats?*

5.1. Com ho estem fent?

Activitats, vida quotidiana i diversitat

- Com es pensen i es decideixen les activitats a fer?
- Qui proposa les activitats a fer? Com hi participen els nois i noies?
- Un cop decidides, les activitats sempre són per fer-les entre tots? S'admet la renúncia a participar-hi per part d'algun noi o noia? Hi ha activitats alternatives que permeten que els nois i noies triïn?
- Els ritmes i horaris sempre són homogenis? És possible organitzar-nos en ritmes més flexibles? (Per exemple, tenir franges horàries per esmorzar, berenar, estar a la piscina...)
- Quins valors trobem en l'homogeneïtat en els ritmes, en els horaris, en les activitats...?
- Quins valors pot tenir oferir més diversitat d'opcions? Quin sentit educatiu pot tenir posar en joc diferents possibilitats d'elecció personal?

Continguts i ambientació de les activitats

- A quins recursos recorrem a l'hora de donar contingut o ambientar les nostres activitats?
- Tenim en compte la diversitat de referents geogràfics, literaris, folklòrics... que poden tenir els nostres nois i noies?
- Què fem per conèixer aquests referents?
- Què fem per innovar les nostres activitats?

Quin és el nostre calendari festiu? Quin seguim al centre o agrupament?

- Quines festes celebrem a l'esplai o a l'agrupament?
- Qui decideix al centre les festes o celebracions que es fan? En funció de què es prenen aquestes decisions?
- Qui participa en la preparació de les festes (els caps o els monitors, els nois i noies, les famílies...)?
- Quin sentit té per a nosaltres cada festa?
- Encara mantenen el sentit? Aquest sentit és viscut per tothom? Tots vivim les festes d'una manera semblant?
- Com les celebrem? Com són viscudes per cadascú (nois i noies i monitors o caps) i com s'hi participa?
- Quines altres festes se celebren en el nostre entorn (barri, població...)? Com les vivim? Quin ressò han de tenir dins de l'entitat?
- Quina participació tenim com a entitat en l'univers festiu del nostre entorn?
- Sabem quines festes celebren les escoles dels nostres nois i noies?
- Sabem quines festes celebren els nois i noies amb la família, o els diferents col·lectius de nois i noies de l'entitat?

5.2. Algunes pistes

L'atenció a la diversitat

Partir de la realitat i d'allò que han viscut els nois i noies amb els quals es treballa és un principi bàsic de la pedagogia activa que l'educació en el lleure ha fet seu. Això implica tenir en compte en cada cas les necessitats específiques, el moment evolutiu i personal, les possibilitats i capacitats i el bagatge d'experiència que cadascú va acumulant i integrant, entre altres aspectes.

Això implica que fem una tasca d'**educació col·lectiva** però alhora **sensible a la singularitat** de cada persona. Aquest principi pedagògic és bàsic, però no deixa de tenir algunes dificultats a l'hora de posar-lo en pràctica. Les situacions de lleure educatiu són situacions en les quals s'articula la vida i la dinàmica del grup o dels grups amb l'activitat que es fa. Es poden plantejar dues formulacions de la relació entre activitat i grup:

1. **El grup pot generar l'activitat.** Aquesta és la dinàmica més freqüent: és a dir, el grup decideix d'una manera majoritària o per consens el projecte que anirà donant sentit i motivant les diverses activitats.
2. També hi pot haver una dinàmica inversa: el fet de triar **una determinada activitat pot crear un grup específic**, constituït pels que faran conjuntament l'activitat elegida.

Les **dues dinàmiques poden o haurien de ser complementàries**: el grup pot anar marcant la pauta general, però tampoc cal crear una mena de dictadura del grup que obligui tothom a fer exactament el mateix tothora. Hi pot haver moments en què aquesta dinàmica es trenqui per donar pas una dinàmica més centrada en l'elecció d'activitats per part dels nois i noies i en un nou agrupament circumstancial que durarà el que duri l'activitat.

En l'acció dels espais setmanals o en l'activitat dins el cau pot ser difícil articular aquestes dinàmiques complementàries, però no hi ha cap obstacle per treballar així en períodes d'activitat més llargs i més intensos: els casals, els campaments, les colònies... En qualsevol cas, caldrà fer un seguiment de **la participació** dels nois i noies en l'activitat per detectar possibles problemes d'apatia, de rebuig de tot el que es fa, de manca d'inclusió grupal o altres problemes o circumstàncies que es poden amagar en l'elecció personal de fer o no fer una determinada activitat.

Com tractar les tradicions i costums

Donar un cert pes als elements electius o opcionals també pressuposa un treball educatiu per millorar la capacitat d'elecció: cal desvetllar un **sentit crític** respecte als propis gustos i afeccions i, alhora, un sentit d'obertura vers

noves experiències i possibilitats. Cal educar per eixamplar els interessos, que sempre poden enriquir i enriquir-se.

Les tradicions i costums de cadascú s'han de tractar de la mateixa manera: **es mereixen un respecte**, i més si són costums arrelats i amb una forta tradició familiar, però també cal un procés educatiu que possibiliti un cert alliberament personal de l'individu respecte a les tradicions que li han estat trameses i una autodeterminació progressiva en aquests terrenys. Les tradicions i els costums de cadascú no s'han de criticar des d'altres costums o universos culturals, però sí que cal que tots plegats ens capacitem per **ser crítics respecte a les pròpies tradicions i costums**; algunes tindran ple sentit i vigència i d'altres potser no tant. També cal tenir present que, per sobre de tradicions, costums i altres referents culturals, per significatius i importants que puguin ser, hi ha el valor de la persona humana i de la seva llibertat responsable, que ha d'estar per sobre de qualsevol altra consideració.

El respecte a la persona i les normes bàsiques d'una convivència pacífica no es poden posar en qüestió per criteris culturals o de tradició. Cal donar la primacia total a una ètica, encara que sigui de mínims, que pugui ser compartida de la manera més universal possible, per sobre de manifestacions culturals que, per tradicionals que puguin ser, atemptin contra aquests principis ètics. El respecte dels drets humans és un bon punt de referència d'una ètica bàsica.

Molt en comú, malgrat les diferències

La **diversitat de referents culturals** —històrics, geogràfics, literaris, artístics, institucionals, gastronòmics, de tradicions, de costums, de folklore...— és un element d'enriquiment de les activitats a l'esplai o a l'agrupament. La presència d'aquesta diversitat no ha d'accentuar necessàriament el sentit de diferència, sinó que es pot treballar per posar en relleu **allò que tenim en comú**, que sempre és molt més que no pas el que ens diferencia.

Moltes manifestacions culturals, diverses en les formes en funció de la procedència, poden compartir un mateix sentit, i fer aquesta descoberta és una bona pràctica d'educació intercultural. No cal dir que en el camp de les manifestacions artístiques —música, dansa, arts plàstiques...— són freqüents les influències mútues entre cultures aparentment diverses i fins i tot molt allunyades geogràficament: l'acció d'alguns creadors que històricament van anar fent aquesta recerca en els diferents camps, així com l'actual **intercanvi i difusió** de les cultures, ja ho han anat posant en relleu i han generat, fins i tot, estils nous marcats per les *fusions* i la integració de tradicions o trajectòries diverses.

Així doncs, la presència de la diversitat cultural a les entitats de lleure no necessàriament ha d'accentuar els aspectes exòtics o els elements folklòrics i este-reotipats d'algunes cultures o nacionalitats, que

sovint no tenen cap autenticitat i no ajuden gens a la valoració del bagatge cultural i d'experiència de cadascú i a la integració col·lectiva. Per contra, la recerca de **les autèntiques tradicions culturals diverses** i la seva presència en les activitats de lleure és un factor de reconeixement per a tots els grups culturals i d'enriquiment personal de tothom.

Les festes com a exemple

La festa és una situació extraordinària de caràcter col·lectiu que per les seves característiques ajuda a crear llaços d'unió entre les persones i sentiments de pertinença a una comunitat determinada. La festa i els **elements que la formen** es poden definir de la manera següent:

- És un esdeveniment que **trenca amb la quotidianitat**.
- Té algun **motiu de celebració**.
- Aplega un grup humà determinat, més o menys definit, en el qual **els rols socials habituals es relaxen** i perden importància o canvien.
- **Promou la comunicació** entre les persones i **ajuda a cohesionar** els grups.
- Té elements, fruit de la creativitat col·lectiva, de **gresca i alegria**, de **manifestacions artístiques** diverses, d'**expressió pública de sentiments** i de **diversió**.
- Pot tenir, a més, **funcions de caràcter molt divers**: religioses, econòmiques, socials, recuperadores, psicològiques...

Sovint les festes estan associades a un **calendari** i en part acaben marcant el ritme circular —repetit cada any— del pas del temps al llarg de les nostres vides. Per tot això **les festes són activitats significatives**, i generalment, quan reuneixen tots aquests elements, carregades de sentit.

Parlem de **festa popular** quan la col·lectivitat n'esdevé el principal protagonista i reconeix com a pròpia la festa, i parlem de **festa tradicional** quan es repeteix periòdicament des de fa temps i manté, amb el pas dels anys, alguns elements permanents —això no treu que la festa tradicional no evolucioni a través de la incorporació de nous elements i la transformació dels antics—. La festa que és alhora popular i tradicional sol ser la més identificadora d'un col·lectiu.

A l'esplai o a l'agrupament hi ha fets o **motius propis de celebració**: la vida de l'entitat —fer anys—, les benvingudes i els comiats o el creixement dels nois i noies —els seus aniversaris, els canvis de grup, etcètera—, entre d'altres. La festa al centre o la festa del centre o de l'agrupament és una possibilitat d'accentuar la vivència de col·lectiu per part de tots els participants.

Junt amb aquestes festes pròpies, el fet d'estar inserit en un entorn convida a participar o sumar-se a **altres celebracions** ja sigui participant en

festes del barri o poble —la festa major, el carnestoltes...—, de la nostra entitat o del moviment —festa patronal, aniversaris...—, d'altres entitats amb les quals tinguem relació —festa de la diversitat, Sant Jordi...— o fent-se ressò des de l'agrupament o el centre d'esplai de festes centrals del calendari que se celebren en tots els ambients. Potser l'exemple més arquetípic d'aquest darrer tipus de festes, per l'extensió i intensitat de la celebració, seria el Nadal.

De festes **també se'n poden crear de noves**: el calendari festiu no és permanent i hi ha prou experiències de festes nascudes de bell nou o de transformacions profundes d'altres que s'han consolidat amb un gran arrelament popular i que en relativament pocs anys ja són considerades festes tradicionals —fins a cert punt, la celebració de la diada de Sant Jordi a Catalunya en podria ser un exemple—.

Quines festes hem de celebrar?

La diversitat cultural a la nostra entitat pot comportar la presència de **noves festes**, la introducció de **nous elements festius** en les celebracions que fem, o també el rebuig del sentit de determinades festes existents. De la mateixa manera, si aquesta diversitat cultural també existeix en l'entorn en què vivim, pot operar de la mateixa manera, transformant la realitat festiva al nostre poble o ciutat.

De fet, ni les festes ni el seu calendari mai no han estat una realitat constant i immutable. Els experts en festes i tradicions convenen a dir que **el calendari festiu** tradicional a Catalunya té un substrat preromà al qual s'hi va afegir un calendari romà, cristianitzat posteriorment sobreposant-hi un calendari cristià. A més, ha rebut altres influències, com les de la tradició jueva o d'altres tradicions europees, i darrerament, és clar, les influències que provenen de l'Amèrica del Nord. Per tant, la data d'una festa i les seves raons de tipus històric, religiós o astrològic —originàries o inventades— no ens proporcionen necessàriament l'element central del sentit de la festa.

Les transformacions del calendari i la sobreposició de dates —25 de desembre: naixement de Jesús, solstici d'hivern...— ja indiquen que **el sentit de la festa no és únic** per a tothom, ni arreu, ni al llarg del temps. A l'esplai o a l'agrupament podem celebrar **les festes pròpies** i en podem crear de noves. Aquestes festes, a més, poden anar incorporant elements de celebració —d'ambientació, musicals, plàstics, gastronòmics, rituals...— de diverses tradicions festives.

Respecte a les festes dels **diversos calendaris festius**, pot ser bo fer una revisió del seu sentit actual i del sentit que poden tenir per a totes les persones que convivim en una entitat determinada; les que tinguin més sentit per a la col·lectivitat i les més significatives de les diverses tradicions presents,

5.3. Recursos

i que no siguin ofensives per a ningú, són les que millor podem celebrar. Hi pot haver un ric intercanvi festiu des de les diverses tradicions.

Transformar festes?

La feina reflexiva i crítica sobre el sentit de les festes que cal fer en alguns casos ens pot ajudar a renovar-les o a fer-hi certes transformacions fins a re-crear-les. Vegem-ne un exemple, tot i el risc de simplificació en què podem incórrer.

Totes les nacions tenen **diades nacionals**, i si tenim nois i noies d'origens nacionals diversos i viscuts amb sentit, l'Onze de Setembre, *diada nacional de Catalunya* —nació que ara ens acull a tots—, podria esdevenir una *diada de la nació* —de totes les nacions que portin al cor els nois i noies i els monitors o caps de l'entitat—. Així, podem **celebrar la Diada** dedicant-la a recordar els diferents orígens nacionals, a homenatjar les persones que han treballat pel seu poble o a promoure els llaços de germanor entre les nacions. Podem partir d'una festa catalana però, a través seu, celebrar o recordar plegats altres realitats nacionals que poden conuiu en harmonia.

A banda de l'Onze de Setembre, segur que en el repertori festiu de cada centre o agrupament hi ha moltes possibilitats de **transformacions festives integradores**, potser encara més fàcils que la proposada.

- *Ciudadans del món: una proposta educativa per a la interculturalitat*. (2001) Barcelona: Federació Catalana de l'Esplai: Centre d'estudis de l'Esplai

Aquesta proposta educativa consta d'una fonamentació pedagògica, 3 llibres d'activitats per fer amb infants petits, mitjans i joves; un CD, un cançoner i el conte *La Filla de la Lluna*. Són materials per reflexionar i per treballar directament amb els grups d'infants i joves.

- *Per un món de colors... Canvia't les ulleres: document 3 i 5*. (2001). Fundació Pere Tarrés. Moviment de Centres d'esplais cristians
Dinàmiques dirigides a infants i joves per treballar l'educació intercultural durant el curs d'esplai i a les activitats d'estiu.

Calendaris festius interculturals i interreligiosos

- "El Nadal a l'escola". *Revista Guix*, núm. 270 (2002). [Núm. Monogràfic]
Recull d'articles sobre reflexions, experiències i propostes entorn la celebració del Nadal.
- *Obrim per festes: les festes populars i tradicionals catalanes a l'esplai*. (2003). Barcelona: Fundació Pere Tarrés. Moviment de Centres d'Esplai Cristians.
Recursos per treballar amb infants, joves i monitors/es les festes populars i tradicionals catalanes.

